

Фонду, а також регулюються відносини між Фондом, Кабінетом Міністрів України та Національним банком України. Система припускає часткову компенсацію внесків фізичних осіб у разі втрати ліцензії банками, в яких були розміщені внески. Сума компенсації залежить від величини внеску, але не більш встановленої межі. Страхувальниками виступатимуть не самі вкладники, а банки. У разі банкрутства банку з вкладниками розраховуватиметься Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

Таким чином, заощадження домашніх господарств – це важливий інвестиційний ресурс для української економіки.

1. Закон України "Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб" // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2002. – № 5. – С. 30 (Із змінами, внесеними згідно із Законом N 358-V (358-16) від 16.11.2006. – ВВР. – 2007. – № 2. – С. 15). 2. Статистичний щорічник України за 2006 рік. – К.: Видавництво "Консультант", 2006. 3. Кидуэлл Д.С., Петерсон Р.Л., Блэквелл Д.У. Финансовые институты, рынки и деньги. СПб: Питер, 2001. 4. <http://www.ukrstat.gov.ua>. 5. <http://www.minfin.gov.ua>.

Надійшла до редколегії 09.06.2009

К. Лагута, асп.

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОРПОРАТИВНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розглядаються теоретичні засади та практика фінансування інноваційної діяльності в корпоративному секторі економіки України.

Theoretical principles and practice of financing of innovative activity in the corporate sector of economy of Ukraine are examined in the article.

Попри зростання обсягів фінансування інноваційного розвитку в останні роки в Україні, значна частина проблем у цій сфері залишається не розв'язаною. У цьому контексті очевидною є необхідність впровадження заходів для підвищення ефективності фінансування інновацій, в тому числі здійснення наукових досліджень, які сприяли б удосконаленню фінансового механізму інноваційного розвитку. Застосування науково обґрунтованого підходу до формування цього фінансового механізму здатне перетворити їх у дієвий інструмент поліпшення стимулювання економічного розвитку, покращення загального інвестиційного клімату в економіці.

Тому очевидно, що проблема використання фінансового механізму інноваційного підприємництва в корпоративному секторі національної економіки ставить перед українською економічною наукою низку складних проблем, які потребують наукового осмислення й практичного розв'язання.

Вагомий внесок у дослідження проблем фінансування інноваційної діяльності в корпоративному секторі економіки зробили такі відомі вітчизняні вчені, як А.І. Даниленко, М.І. Крупка, І.О. Лютий, С.В. Науменкова, С.В. Онишко, В.М. Федосов, Л.І. Федулова та ін. [1].

Метою цієї статті є дослідження теоретичних та прикладних засад фінансування інноваційної діяльності в корпоративному секторі економіки України та обґрунтування напрямків удосконалення управління відповідними фінансовими ресурсами.

Наше дослідження виходить із визнання необхідності посилення ролі фінансів у здійсненні інноваційної діяльності як найважливішого інструменту підвищення ефективності національного підприємництва. Йдеться про фінансування так званих "точок зростання" – наукомістких виробничих процесів; підтримку створення і функціонування інноваційних структур; технологічне і технічне оновлення пріоритетних галузей економіки; розробку високорентабельних інвестиційно-інноваційних проектів, реалізація яких може дати якнайшвидшу віддачу, забезпечити прогресивні зміни в структурі національного виробництва.

Тенденції розвитку інноваційної діяльності в українській економіці свідчать про те, що в даний час йдуть два паралельні процеси: по-перше, бізнес починає формувати власну наукову базу і розвиває коопераційні зв'язки з науково-дослідними організаціями, а, по-друге, держава створює інфраструктуру інноваційної діяльності. Проте практика вказує тут й на серйозні проблеми. На сьогодні в Україні по суті не існує довгострокових

інноваційних стратегій розвитку пріоритетних секторів економіки, які б слугували стратегічним орієнтиром при інвестуванні певних галузей.

Зауважимо, що з 2003 р. в Україні відновлено бюджетне кредитування підприємств, тобто надання за рахунок бюджету поворотної фінансової допомоги. Усі бюджетні видатки на розвиток окремих регіонів, галузей і підприємств, включаючи бюджетне кредитування, у розумінні ЄС є державною допомогою. Програми кредитування суб'єктів підприємницької діяльності за рахунок державного бюджету передбачають або часткове погашення державою відсотків за кредитами, отриманими у комерційних банках (до 10-12 %), або безпосереднє надання державою кредитів за відсотками, нижчими за ті, що пропонуються комерційними банками. І в першому, і в другому випадках це є державною допомогою, оскільки передбачає пільгові умови кредитування окремих підприємств за рахунок державних ресурсів або відмову держави в отриманні належних їй коштів за надани підприємствам фінансові ресурси [2].

Нажаль, тривала державна підтримка дозволяє нерентабельним підприємствам "триматися на плаву", а рентабельним – не опікуватися проблемами зниження витрат і підвищення ефективності виробництва. У свою чергу, це гальмує інноваційні перетворення.

Під механізмом фінансування інноваційної діяльності будемо розуміти сукупність форм, методів і способів фінансування інновацій, які відображають використання специфічних джерел фінансування в ув'язці з господарською ситуацією компанії, планами її поточної діяльності і розвитку.

Фінансовий механізм забезпечення інноваційної діяльності має три головні елементи: державне фінансування, кредитування і самофінансування. Державне фінансування – це фінансування інноваційної діяльності суб'єктів господарювання за кошти бюджету і позабюджетних фондів. Кредитування – це фінансування інноваційної діяльності за рахунок позик банку та інших кредитних інституцій. Самофінансування передбачає використання суб'єктами господарювання власних та акціонерних фінансових ресурсів в інноваційних цілях. Головними джерелами власних фінансових ресурсів є прибуток і амортизація [3]. У 2006 р. основними джерелами фінансування інноваційної діяльності в Україні були: власні кошти – 84,6 % (у 2000 р. – 79,6 %), кредитування – 8,5 % (у 2000 р. – 6,3 %), зарубіжні інвестори – 2,9 % (у 2000 р. – 7,6 %), державний бюджет – 1,9 % (у 2000 р. – 0,4 %) [4].

Методи фінансування інновацій можна розділити на прямі та непрямі. Найбільш поширеними джерелами прямого фінансування інноваційної діяльності є: банківський кредит; кошти від емісії цінних паперів; сторонні інвестиції; інноваційний кредит; власні кошти компанії (прибуток, амортизаційний фонд) та ін. До непрямих методів належать: придбання у розстрочку чи отримання в лізинг (оренду) необхідного для виконання проекту обладнання; придбання (на технологію, що використовується в проекті) ліцензії з оплатою останньої у формі роялті (відсотка від продажу кінцевого продукту); розміщення цінних паперів з оплатою у формі поставок чи отримання в лізинг необхідних ресурсів та ін.

Основними чинниками, які обумовлюють недостатню ефективність наявного фінансового механізму інноваційної діяльності, є такі: відсутність дієвої інноваційної інфраструктури, яка б із залученням промислового, банківського та фінансового капіталу поєднувала ланки "наука" – "виробництва"; відсутність механізмів комерціалізації результатів завершених науково-технічних розробок та передачі їх до сфери виробництва; відсутність системи стимулювального інноваційного пільгового оподаткування; слабкий розвиток венчурного інноваційного підприємництва як провідника інноваційного продукту до масового виробництва.

Власні кошти та кредиторська заборгованість є сьогодні головними джерелами інноваційних витрат. Проте режим самофінансування підприємствами інноваційних проектів внаслідок обмеженості обсягів коштів гальмує перетік капіталів у високоефективні сфери виробництва, стримує реструктуризацію компаній на користь високотехнологічних виробництв.

Аналіз фінансування інновацій у корпоративному секторі в промисловості України доводить недостатність забезпечення інноваційної діяльності за рахунок самофінансування підприємств й підкреслює необхідність розширення джерел фінансування інновацій за рахунок залучення коштів вітчизняних та іноземних інвесторів, а також застосування ринкових механізмів мобілізації фінансових ресурсів (фондового ринку, венчурного інвестування, утворення холдингів та ін).

Недостатній розвиток українського фондового ринку погіршує фінансове становище, спричиняє недовіру потенційних інвесторів. Невеликий та фрагментований фондовий ринок не виконує притаманних йому функцій, зокрема мобілізації капіталу для розвитку реального сектора, ефективного розподілу ресурсів, диверсифікації інвестиційного портфелю, хеджування ризиків та ін.

Фактична відсутність організованого ринку деформує механізми ціноутворення на ринку акцій, породжує тіньові схеми їхньої реалізації, позбавляє, насамперед малих акціонерів, можливості продавати акції за ринковою ціною чи вигравати від підвищення ринкової ціни акцій.

Нині український фондовий ринок є непрозорим; рівень непрозорості характеризується двома явищами: використанням інсайдерської інформації та маніпулюванням цінами. Обидва явища успадковані разом з впровадженням правового механізму та технологій створення і функціонування ринку цінних паперів у нашій країні. Використання інсайдерської інформації спотворює ціни на фондовому ринку, знижує довіру до ринку цінних паперів та його учасників [5].

Особливостями ринкової капіталізації інноваційних компаній у розвинених країнах світу є зміни в структурі фондових ринків: поява цінних паперів, що являють капіталізацію нововведень, випуск акцій компаніями, пов'язаними з високими технологіями. Фінансова криза 2007-2008 рр. проявилася, зокрема, у падінні курсів акцій

великої частини інноваційних фірм, що мало наслідком гостру нестабільність на світових фондових ринках, відсів спекулятивних його сегментів. Нинішня фінансова криза знизилася зацікавленість спекулятивного капіталу акціями високотехнологічних корпорацій. Однак, хоча ринки акцій ризикованих активів в сучасних умовах й змінюють мотивацію інвесторів, але в перспективі це не може, на нашу думку, змінити інноваційної суті сучасної економіки. Фінансова архітектура західних корпорацій зорієнтована, насамперед, на ринкові джерела інвестування інноваційних проектів. Жорсткі бюджетні обмеження, притаманні умовам ринкових запозичень, стимулюють мобільність капіталу та динамічні інноваційні зміни.

За роки реформ в Україні не створено необхідних інституційних передумов, які б сприяли утвердженню ефективних механізмів корпоративного управління фінансуванням інноваційної діяльності, утвердження в цій сфері міжнародних стандартів. Низький рівень корпоративного управління кореспондується з непрозорістю фінансів акціонерних товариств.

Існує стала залежність ефективності інноваційної активності від характеристик фінансової архітектури корпоративних систем. Зокрема йдеться про структуру корпоративних прав власності і важелів впливу власників на діяльність корпорації. Менеджмент корпорації задля максимізації ринкової вартості компанії активно дбає про прискорення інноваційної сприйнятливості компаній, демонструє належну гнучкість в утворенні інтеграційних альянсів для успішного впровадження інноваційних проектів.

Ринкова природа механізмів регулювання фінансової ефективності корпорацій спонукає до інноваційної активності як джерела підвищення економічної результативності. Цим стимулюється більша відповідальність вибору перспективних інноваційних проектів [6]. Компанії мають змогу припиняти в разі необхідності переважну більшість науково-дослідних проектів на самих ранніх стадіях розробки. Зважаючи на істотне збільшення вартості інноваційних проектів (середньої вартості науково-дослідних робіт із розробки нового продукту), така оперативність виявляється вагомим передумовою бізнесового успіху.

Важлива роль у фінансуванні інноваційного підприємства належить холдинговим компаніям – відкритим акціонерним товариствам, які володіють, користуються та розпоряджаються холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств [7].

Головною метою створення холдингу є підвищення ефективності діяльності підприємства задля зростання його ринкової вартості та одержання максимального прибутку. На наш погляд, інноваційній діяльності сприяють такі особливості холдингової структури як: диверсифікація операцій компанії, контроль фінансових потоків, оптимізація структур управління, підвищення стійкості бізнесу й управління ризиками. Особливості формування фінансової структури холдингу, раціональна організація фінансових потоків, фінансове планування, створення єдиної системи менеджменту й контролю, забезпечення захисту активів, формалізація відносин володіння у холдинговій компанії мають дієву інноваційну спрямованість. Важливим є стратегічне управління всіма структурними підрозділами холдингу, формування єдиної фінансової інвестиційної, виробничо-господарської та науково-технічної політики щодо окремих корпоративних підприємств.

Для української економіки важливе значення має прискорене формування фінансових об'єднань, які орієнтують виробництво на вирішення стратегічних інно-

ваційних завдань; стимулювання інвестувань інноваційного виробництва шляхом випуску акцій інвестиційними компаніями в разі реалізації ними конкретних інвестиційних проектів; посилення використання лізингу нового обладнання і машин, які необхідні для розвитку виробництва і підвищення його ефективності та ін.

Таким чином, вирішення наявних в Україні проблем планування, використання та управління фінансуванням інноваційного розвитку у корпоративному секторі та підвищення їх результативності є невід'ємною передумовою успішного економічного розвитку. Безумовно, розв'язання назрілих інноваційних проблем на основі комплексу різних фінансових методів дасть можливість зробити вагомий крок в розвитку національної економіки України.

1. Див., наприклад: Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Львів: Видавничий центр Львів-

ського національного університету імені Івана Франка, 2001; Науменкова С.В. Особливості управління фінансами в холдингових компаніях // Фінанси України. – 2008. – №1.; Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: Монографія. – Ірпінь: Над. акад. ДПС України, 2004; Федосов В., Оларін В., Львовичкін С. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: Монографія / За наук. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2002.; Корпоративні структури в національній інноваційній системі України / За ред. д-ра екон. наук Л.І. Федулової. – К.: вид-во УкрІНТЕІ, 2007. та ін. 2. Залатріна І.В. Бюджетний механізм економічного зростання. – К.: Ін-т соц.-екон. стратегій, 2007. – 311 с. 3. Див.: Крупка М.І. Фінанси і підприємництво в Україні на межі тисячоліть. – Львів: Діалог, 1997. – С. 123-135. 4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2006 році: Статистичний збірник / Держкомстат України. – К., 2007. – С. 215. 5. Федулова Л. Технологічний розвиток економіки // Економіка України. – 2006. – №6(535). – С. 9. 6. Федулова Л.І. Інституційно-фінансові можливості забезпечення інноваційної діяльності // Фінанси України. – 2007. – №12. – С. 15. 7. Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 15 березня 2006 р. №3528-ІV. – Ст.1. – <http://www.rada.gov.ua>.

Надійшла до редколегії 09.06.2009

К. Ільїна, асист.

РОЛЬ НАУКОВОЇ ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розглянуто основні тенденції та проблеми розвитку наукового сектору в Україні. Показано роль держави в організації фінансування науково-дослідних робіт та розроблено рекомендації щодо вдосконалення державної політики стосовно активізації наукової та науково-технічної діяльності з метою забезпечення інноваційного розвитку економіки України.

The basic tendencies and problems of development of scientific sector in Ukraine are considered. The role of the state in organization of financing of research works is shown. Is given to the recommendation concerning improvement of state policy concerning activation of scientific and technical activity with the purpose of maintenance of innovative development of economy of Ukraine.

Важливе значення у можливості України посісти гідне місце у міжнародному поділі праці та процесах євроінтеграції має проведення наукової та науково-дослідної діяльності, яка є не лише вихідною точкою, а й основою, чи краще сказати, фундаментом інноваційної діяльності. Хоча Україна вже утвердилася як незалежна держава з ринковою економікою, на жаль, у ній досі збереглися негативні наслідки кризового перелому 90-х років. Однак, раптово перервані господарські зв'язки, невисока якість і застарілий дизайн вітчизняних виробів, слабка купівельна спроможність споживачів призвели до масштабного згортання українського виробництва. У цих умовах інтерес до наукової та дослідно-конструкторської діяльності фактично втратився. Однак, інноваційність суб'єктів господарювання та інших учасників ринкових відносин відіграє ключову роль у забезпеченні розвитку економіки держави.

У контексті дослідження інноваційного розвитку проблемі забезпечення наукової та науково-технічної діяльності приділяли увагу багато вчених, серед яких Волков О., Гальчинський А., Гречан А., Глушко О., Денисенко М., Микитюк П., Патора Р., Пересада А., Федулова Л., Чухрай Н. та ін. Хоча фундаментальні розробки, прикладні дослідження, конструкторсько-експериментальні роботи і розглядаються ними як безпосередні етапи інноваційного процесу, проте, увага, в основному, концентрується на впровадженні та комерціалізації новацій.

Метою статті є проведення аналізу передумов здійснення наукової та науково-технічної діяльності в Україні та розроблення рекомендацій щодо державного впливу на створення сприятливого середовища, яке стимулюватиме інтерес вітчизняних винахідників та науковців до проблем інноваційного розвитку національної економіки.

Вітчизняна економіка на сьогоднішній день характеризується низькою науковістю, високими витратами

енергії, екстенсивним типом розвитку тощо. Якщо найближчим часом ситуація не зміниться на краще, то в перспективі наша країна не зможе зайняти високу конкурентну позицію у глобалізованому світовому господарстві, а стане сировинним додатком розвиненіших країн. Зокрема, у товарній структурі зовнішньої торгівлі нашої країни впродовж останніх років з великим відривом переважає продукція металургійної галузі.

Український науковий комплекс, як зазначає Держкомстат, складається з чотирьох секторів: академічного, галузевого, заводського та сектора вищої освіти. До академічного сектору належать організації, підпорядковані академії наук. Галузевий сектор складається з організацій різних галузей економіки, які виконують наукові та науково-технічні роботи. Сектор вищої освіти включає вищі навчальні заклади, а заводський – науково-дослідні та конструкторські підрозділи підприємств, передусім корпоративного сектору. [1]

Суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності, у відповідності до Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" є: вчені, наукові працівники, науково-педагогічні працівники, а також наукові установи, наукові організації, вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації, громадські організації у науковій та науково-технічній діяльності [2].

Підготовкою кадрів для наукової роботи займаються вищі навчальні заклади та науково-дослідні інститути. Так, за даними Держкомстату, при вищих навчальних закладах працює 48 % аспірантур та 64 % докторантур, при науково-дослідних інститутах відповідно 52 % та 36 % [1]. Попри інші негаразди в науковій сфері, навчання в аспірантурі досі залишається престижним і тому кількість аспірантів з року в рік збільшується. За 16 років вона збільшилась на 17919 осіб, або в 2,3 рази. Такий ріст став можливим, в основному, за рахунок тих осіб, що бажали навчатися в аспірантурі при вищих навчальних закладах. Так, за роки незалежності кіль-